

RESEARCH ARTICLE / ARAŞTIRMA MAKALESİ

Politik Psikolojinin Tarihsel Gelişim Süreci¹

Historical Development of Political Psychology

Osman Sertuğ Çalışkan²

Öz

Tüm politik dünya görüşlerinin son kertede insan doğası anlayışı üzerinden şekillendiği gerçeği, politik psikolojinin siyaset kadar eski bir geçmişe sahip olduğunu açıkça gösterir. İyi tanımlanmış bir disiplinler arası bilim olarak politik psikoloji 1970'lerde ortaya çıksa da kökeni, etki ve nüfuzu itibarıyla çok daha eskiye dayandırılabilir. Yakın tarihçesi itibarıyla Politik Psikoloji alanı Knutson'un (Ed.) 1973'deki politik psikoloji el kitabı ve bunu takiben 1977'de kurulan Uluslararası Politik Psikoloji Topluluğu (ISPP) ve iki yıl sonrasında yayımlanan Politik Psikoloji dergisiyle ilgi odağı haline geldi. Uluslararası odağa sahip olan disiplinin akademik anlamdaki öncülleri Avrupa kökenlidir. Bu makale yaygın inanışın aksine politik psikoloji disiplinine esas katkının 1860'lı yıllarda Avrupalı yazarlarla başladığına dair yeni bir bakış açısı sunabilmeyi amaçlamaktadır. Politik psikolojinin tarihsel seyrine ilişkin yeni bulgulara yer veren bu makale, politik psikolojinin tarihsel gelişim evrelerine dair McGuire (1993) gibi araştırmacıların sınıflamalarının yeniden ele alınabileceğine dair bulgular sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Politika, Politik Psikoloji, Politik Psikoloji Tarihi.*

Abstract

The fact that all political worldviews are ultimately shaped by an understanding of human nature clearly shows that political psychology has a history as old as politics. Although political psychology as a well-defined interdisciplinary science emerged in the 1970s, its origin, redundant and influence can be traced back much further. In its recent history, the field of Political Psychology has become the focus of attention with Knutson's (Ed.) handbook on political psychology in 1973, followed by the International Society for Political Psychology (ISPP) founded in 1977, and the journal Political Psychology published two years later. The academic pioneers of the discipline, which has an international focus, are of European origin. Contrary to popular belief, this article aims to provide a new perspective on the fact that the main contribution to the discipline of political psychology began with European writers in the 1860s. This article, which includes new findings on the historical phases of political psychology, presents findings researchers such as McGuire (1993), can reconsider the historical development stages of political psychology.

Keywords: *Policy, Political Psychology, History of Political Psychology.*

1. Giriş

Literatürde siyaset psikolojisi olarak da ifade edilen politik psikoloji, en dar kapsamlı tanımıyla politik bilimler ve psikoloji arasındaki etkileşimleri ele alan ve özellikle de siyaset üzerindeki psikolojik faktörlerin etkisini irdeleyen bilim dalı olarak ifade edilebilir. İnsan psikolojisiyle ilgili yapılan çalışmalardan elde edilen verilerin politik bilimler sahasındaki çalışmalara uyarlanması olarak da tanımlanan (Huddy ve diğerleri, 2013) politik psikolojinin araştırma sahası, kamuoyu düşüncesinin hükümet politikalarına etkisini ve bu yolda gerçekleşen bireysel veya kitlesel davranışları merkeze alır. Elit bakış açılarının hükümet politikalarını nasıl şekillendirdiği, liderlikte kişiliğin etkisi, dış politikada karar verme gibi davranışlar da disiplinin ilgi alanına giren başat konulardandır (Kuklinski, 2002; Houghton, 2015). Her ne kadar siyaset biliminin bir alt dalı olarak tanımlanıyorsa

¹ Bu çalışma, Osman Sertuğ Çalışkan tarafından, Prof. Dr. Deniz Ülke Arıboğan danışmanlığında, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uygulamalı Psikoloji Anabilim Dalında yürütülen, "Türkiye'de Politik Psikoloji Araştırmalarına Yönelik Eğilimler" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

²Uzman, E-posta: osmansertug@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2400-9109>

da bu bilim dalının interdisipliner doğası onu antropolojiden teolojiye, matematikten sosyolojiye kadar birçok disiplinle ilişkili kılmaktadır.

Politik psikoloji, bir ulusun başka bir ulusa karşı sahip olduğu algıdan kendi imaj ve değerinin algısına, herhangi bir çatışma durumunda en etkin davranış biçimlerinden gelecekte beklenenlere kadar geniş bir yelpazede yer seyreden ve bireylerin politik tutum ve davranışlarını belirleyen, sosyal psikolojik ve kültürel değişkenleri dikkate alarak çalışmalarını yürütmektedir (Kaplowitz, 1984). Büyük grupların, kitlelerin ve ulusların birbirleriyle olan ilişkilerini ele alarak bu ilişkilerde rol oynayan psikolojik etmenleri değerlendiren politik psikolojinin (Çevik, 2008) bu ilgisi onu uluslararası ilişkiler alanındaki çalışmaların da ilgi odağı haline getirmektedir. Tanımlardan da anlaşılacağı gibi politik psikolojinin hem ulusal hem de uluslararası bir bağlamı bulunmaktadır.

Geçmişte de bugünde de insanoğlu hayatını daha yaşanabilir kılmak için sosyal, siyasal ve ekonomik politikalar üretegelmiştir. Üretilen bu politikaların temelde psikolojik unsurlardan kaynaklandığını fark eden uzmanlar zaman içinde politik psikolojiyi bütünleşik bir disiplin olarak ele almışlardır. Buna bağlı olarak politik psikolojinin ilgi alanlarının da zaman içinde değiştiği, genişlediği görülür. Özellikle savaşlar, göçler, siyasi hareketler gibi önemli olaylar, bu değişim ve genişlemede etkili olmuştur. Araştırmada politik psikoloji disiplinin daha iyi anlaşılabilmesi için tarihsel gelişim sürecinin detaylı bir şekilde ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Bu nedenle özellikle ilgili uluslararası kaynaklara ulaşılarak derinlemesine bir alanyazın tarama yapılmıştır. Disiplinin kurumsal bir kimlik kazanması 1970'lerde ISPP'nin kuruluşuyla mümkün olmuştur; disipline akademik çevrelerce sistematik bir şekilde yaklaşım ise I. Dünya Savaşı sonrası konjonktürle doğduğu ifade edilmektedir. Fakat politik psikoloji kavramının ortaya çıkışı ulaşılabildiğimiz kaynaklar açısından 1860'lara kadar dayandırılabilir. Araştırmada bulunan kanıtlar doğrultusunda politik psikolojinin gelişim evreleri 1860-1940 arası dönem, 1940-1960 arası dönem, 1960-1980 ve 1980 sonrası süreç olarak ele alınmıştır.

2. Politik Psikolojinin Gelişim Seyri

Hermann Ebbinghaus'un psikoloji disiplini için söylediği sözü politik psikolojiye uyarlayacak olursak politik psikolojinin uzun bir geçmişinin ama kısa bir tarihinin olduğu söylenebilir (Ebbinghaus, 1908).

Politik psikolojinin ana eksenini psikolojik kuram ve ilkeler oluşturmaktadır. Bu bağlamda, politik psikoloji tarihini -tıpkı psikoloji tarihinde olduğu gibi- Antik Yunan'a kadar geri götürmek mümkün gözükmemektedir. Her ne kadar politika ve psikoloji arasındaki ilişki kavramsal olarak 19. yüzyılın ikinci yarısına dayandırılabilirse de derinlemesine bir bakış açısının, bu disiplini politikanın kendisi kadar eski bir geçmişe taşıyabilmesi mümkündür. Her politik dünya görüşünün son kertede herhangi bir insan doğası anlayışına dayandığını ifade eden David Patrick Houghton, gerek Machiavelli'nin insan doğası hakkındaki açık karamsarlığının gerekse klasik muhafazakâr düşüncenin klasik liberalizme göre daha kötümser oluşunun kodlarını insan doğası hakkındaki 'kötü' algısıyla ilişkilendirmektedir (Houghton, 2015).

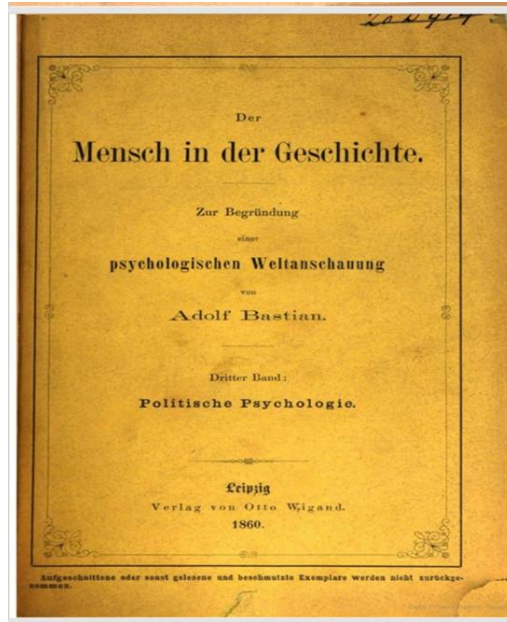
Yetkin bir siyasal sistemin ancak insanın psikolojik özelliklerinin dikkate alınarak inşa edilebileceğini savunan Platon başta olmak üzere, insanın doğal olarak politik olduğuna atıfta bulunan Aristo'nun; ya da Aristo'ya atıfta insanı "toplumsal ve politik bir hayvan" olarak tanımlayan Farabî'nin; insanın kötülük ve hilekârlık eğilimlerini vurgulayan Hobbes'un yahut insanın doğal olarak iyiliğine odaklanarak düşünce sistemlerini geliştiren Locke ve Rousseau gibi hemen tüm siyaset felsefecilerinin (Osmanoğlu, 2020), "doğal durum" varsayımlarının üzerine inşa ettikleri siyaset felsefelerinin çıkış noktasını "insan doğası" oluşturmaktadır (Houghton, 2015).

Siyaset bilimleri ile insan psikolojisi arasında köklü bir ilişkinin olduğunu fark etmek zor değildir. Buna rağmen birbirinden farklı olan bu iki disiplinin ortak bir disiplin alanı olarak ortaya çıkmasının gecikmişliğinde düşünce tarihinin, uzmanlık alanlarının ayrışma süreçlerinin etkili olduğunu söylemek mümkündür. Bu doğrultuda

politik psikolojinin bir disiplin olarak ortaya çıkışının 20. yüzyılın ilk yıllarına denk geldiği görülür. Kavramın kullanılması ise haliyle daha eskidir. Bunu 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar geri götürmek mümkündür.

2.1. 1860-1940 Arası Dönem

Bir disiplin olarak Antropoloji'nin gelişimine katkılarıyla bilinen Adolf Bastian³ (1826-1905) 1860'da 3 cilt olarak kaleme aldığı ve İngilizce literatüre "Man in History" olarak kazandırılan "*Der Mensch in der Geschichte*" adlı Almanca eserin 3. Cildini, Politik Psikoloji -Politische Psychologie- başlığıyla yayınlamıştır (Bastian, 1860). Şekil 1'de görüldüğü gibi *Politik Psikoloji* adıyla basılan 3. cilt, politik psikoloji kavramının, bir disiplin olarak ortaya çıkışından çok daha önceye dayandığını gösterir. En azından 1860'lı yıllarda kavramın ilgili literatüre dâhil edildiği açıktır.

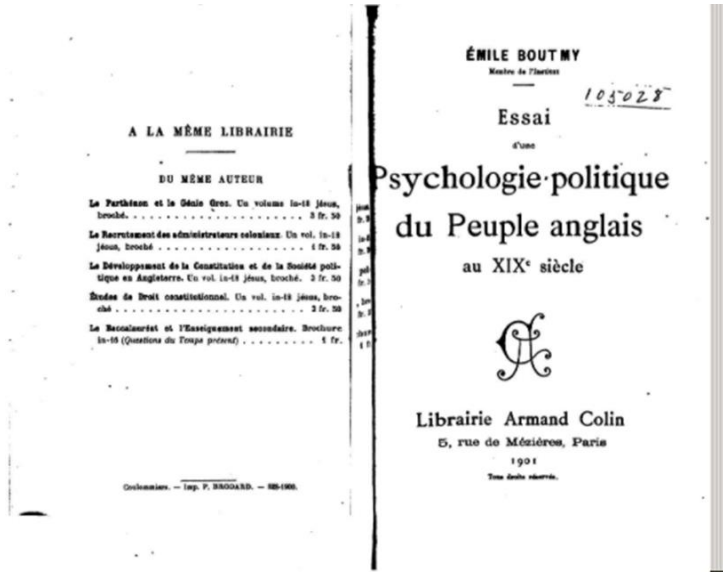


Şekil 1. 1860 yılında *Politik Psikoloji* adıyla çıkan kitap

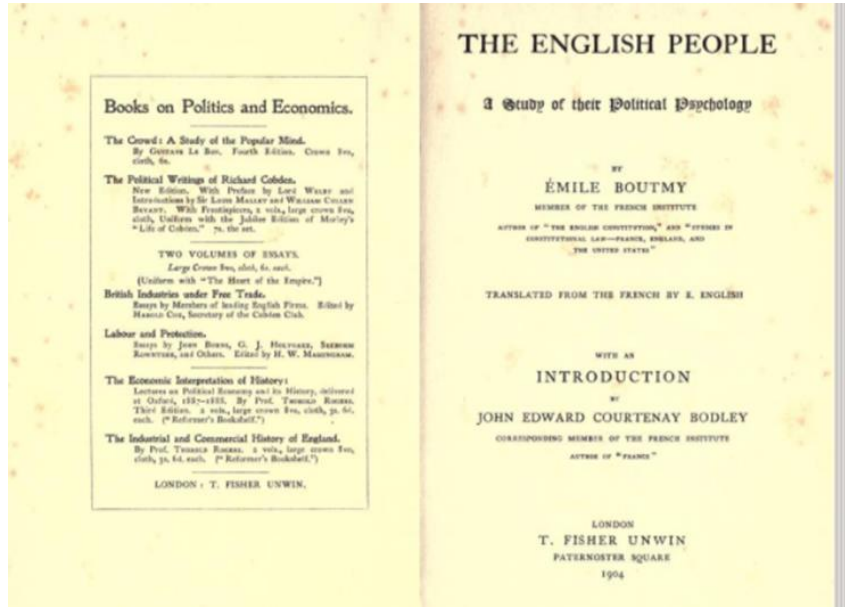
Kronolojik açıdan sonraki çalışma ise Ecole Libre des Sciences Politiques'in yöneticiliğini üstlenen ve çalışmaları Fransa, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri'nde siyasî yaşamın karşılaştırmalı tarihi üzerine odaklanan Emile Boutmy (1836-1905) tarafından kaleme alınan iki modern kitaptır. Şekil 2'de görülen, ilk kez 1901 yılında Fransızca yazılmış ve orjinal ismi *Psychologie politique du Peuple anglais* olan Boutmy'ye ait kitap (Boutmy, 1901) daha sonra 1904 yılında (Boutmy, 1904) İngilizce olarak *The English People: A Study of their Political Psychology* (*İngiliz Halkı: Politik Psikolojileri Üzerine Çalışma*) ismi ile basılmıştır (Bkz. Şekil 3).

Kronolojik açıdan sonraki çalışma ise Ecole Libre des Sciences Politiques'in yöneticiliğini üstlenen ve çalışmaları Fransa, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri'nde siyasî yaşamın karşılaştırmalı tarihi üzerine odaklanan Emile Boutmy (1836-1905) tarafından kaleme alınan iki modern kitaptır. Şekil 2'de görülen, ilk kez 1901 yılında Fransızca yazılmış ve orjinal ismi *Psychologie politique du Peuple anglais* olan Boutmy'ye ait kitap (Boutmy, 1901) daha sonra 1904 yılında (Boutmy, 1904) İngilizce olarak *The English People: A Study of their Political Psychology* (*İngiliz Halkı: Politik Psikolojileri Üzerine Çalışma*) ismi ile basılmıştır (Bkz. Şekil 3).

³ Karşılaştırmalı Mitolog Joseph Cambell'in düşüncesini etkilemesi bakımından modern mitolojiyle ilişkisi kurulan Bastian, Amerikan Antropolojisinin babası olarak tanımlanan Franz Boas ve [Bronislaw Malinowski'nin](#) üzerindeki biçimlendirici etkisiyle Antropoloji tarihinde önemli bir yer edinmiştir. Onun modern psikoloji'ye yaptığı en büyük katkı ise Freud'un en önemli temsilcisi olması ve öğrencilerinden Carl Gustav Jung'un arketipler teorisinin ilham kaynağı olan ve bu teorinin geliştirilmesine yol açan *Elementargedanke teoris'i* dir.

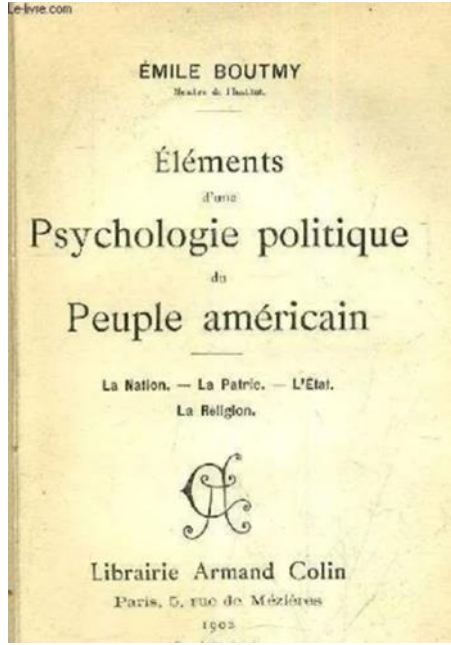


Şekil 2. 1901 Yılında Boutmy'ye ait ilk kez Fransızca yazılan politik psikoloji kitabı



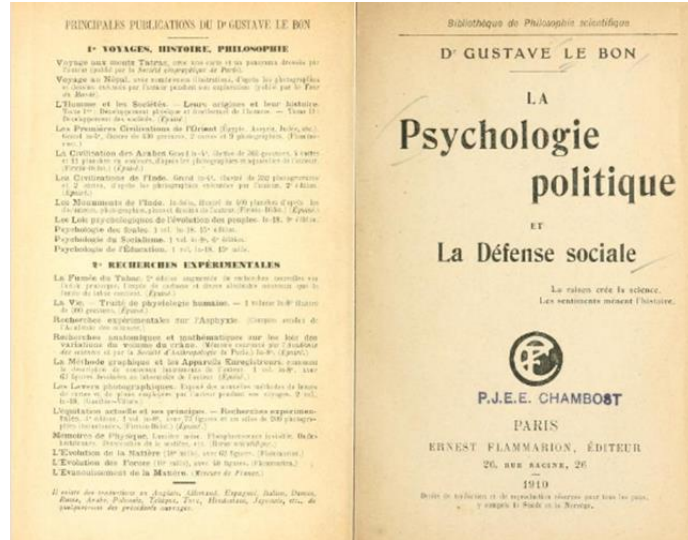
Şekil 3. 1904 yılında Boutmy'ye ait Fransızca kitabın İngilizce çevirisi

Boutmy'ye ait 2. kitap ise Şekil 4'te görülen, 1902 yılında basılan ve orijinal adı *Éléments d'une psychologie politique du peuple américain* kitabıdır (Boutmy, 1902).



Şekil 4. 1902 Yılında Boutmy'ye ait ilk kez Fransızca yazılan politik psikoloji kitabı

Politik Psikoloji üzerine çalışma yapan diğer bir isim de bugün öncelikle kitleler psikolojisinin kurucu isimlerinden biri olarak hatırlanan Gustave Le Bon (1841-1931) dur. Şekil 5'de görülen *Political Psychology and Social Defense (Politik Psikoloji ve Sosyal Savunma)* (Le Bon, 1910) adlı bu kitap, Le Bon'un az bilinen çalışmalarından biridir (Van Ginneken, 1988).



Şekil 5. Le Bon'un 1910 yılına ait kitabının baskısı

I. Dünya Savaşı sonrası küresel ölçekte gerçekleşen politik, ekonomik ve sosyal yıkımlarla modern dünyada yaşanan kriz, Dünya Tarihi açısından ilk küresel ölçekli bir kriz olarak kabul edilmiştir. Politik psikolojinin doğuşu şu şekilde ifade edilmiştir:

" I. Dünya Savaşının irrasyonel etkilerinin arttığı dönemde modern totaliter rejimlerin oluşması toplumsal sorunları daha da büyütmüş kitle iletişim araçlarının devreye girmesiyle politik psikoloji alanı kendiliğinden doğmuştur (Polat ve İkiz, 2015: 21)."

Siyaset ve psikoloji arasındaki ilişkiye dair ilk atfın Chigago Üniversitesi'nden Charles Meriam'a ait olduğu vurgulanmakla beraber, Meriam'ın öğrencisi Herald D. Laswel disiplinin kurucusu olarak kabul edilmiştir. (Caner, Bozaslan ve Serbest, 2020: 246). Kurumsallaşmış ya da kavramsallaşmış politik psikolojinin Frankfurt Okulu'nun çalışmalarıyla ortaya çıktığı da belirtilmiştir:

"Theodore Adorno, Max Horkheimer, Herbert Marcuse ve Erich Fromm'un felsefeleriyle şekillenen disiplin, özellikle Marksist felsefeye rağbet eden bu felsefecilerle, temelde Freudyen psikanaliz tekniklere dayalı olarak gelişmiştir. Özellikle Freudyen felsefenin izleyicilerinden W. Reich, toplumların yönetime verdikleri tepkiler üzerine yaptığı araştırmalarla (özellikle Sovyet toplumu), demokrasi kavramının işleyişi hakkında düşüncelerini geliştirerek, kitle davranışıyla ilgili araştırmalar yapmıştır (İnan, 2009)."

Deniz Ülke Arıboğan (2020) ise Politik psikolojinin ayrı bir disiplin olarak ortaya çıkışının ve erken dönem gelişiminin ABD merkezli olarak şekillendiğini ve ilk "sosyal ve politik psikoloji" kürsüsünün 1924 yılında Syracuse Üniversitesi Maxwell Okulu'nda kurulduğunu ve onuruna kurulan kürsüde "politik psikoloji" başlıklı ilk dersin sosyal psikolojinin önemli isimlerinden Floyd Allport tarafından verildiğini ifade etmiştir. Arıboğan ayrıca ilgili tarihten sonra çalışma alanına Avrupa'dan da katkıların geldiğini belirterek; şunları dile getirmiştir:

"İlk kürsünün kurulmasından 10 yıl sonra ise Freud'un öğrencilerinden Wilhelm Reich, bilimsel nitelikli ilk dergi olan *Journal of Political Psychology and Sexual Economy*'i yayın hayatına sokmuştur (Şekil 6). Chicago Üniversitesi'nden Harold D. Laswell öncülüğündeki bir grubun katkılarıyla da psikoloji ile siyaset bilimini birleştiren bir akım başlatılmıştır. Laswell, *Psychopathology and Politics* (1930) ve *Power and Personality* (1948) başlıklı eserleriyle güç, etki, iktidar, propaganda gibi kavramlar üzerinden dile getirdiği yepyeni açılımlar nedeniyle bugün pek çokları tarafından politik psikoloji disiplininin kurucu babaları arasında anılmaktadır." (Arıboğan, 2020: 45-46).



Şekil 6. Reich'in (Ernst Parell mahlası ile) 1937'de Amerika'da yayınlanan dergisinin 1934'e ait Almanca ilk baskısı.

1934'te Reich, İskandinav sürgününde *Siyasi Psikoloji ve Seks Ekonomisi* dergisini kurmuştur. Bazı makalelerin yayınlanması ve yazarlığı için "Ernst Parell" mahlasını seçtiği görülmektedir. Şekil 6'da görüldüğü Reich ilk dergisini Ernst Parell mahlasıyla yayınlamıştır (Parell, 1934).

2.2. 1940-1960 Arası Dönem

Literatürde bazı farklılıklarla beraber politik psikoloji tarihinin gelişim seyrinin üç dönemde tasnif edildiği söylenebilir. Kültür ve kişilik kavramlarına ağırlık verildiği 1940-60'lar arası ilk dönemde politik kişiliklerin ve lider davranışlarının belirleyicileri olarak çevresel faktörler ve sosyalleşme deneyimlerinin üzerinde durulmaktaydı. Marksist, davranışçı ve psikanalitik teoriler üzerinden yapılan yaklaşımlarla, politik düşünce, duygu ve davranışlarla ilgili fenomenlere getirilen açıklamaların çıkış noktasını çocukluk deneyimleri oluşturmuştur (Lyengar ve Mcguire, 1993).

Viyanalı bir tıp doktoru Sigmund Freud'un geliştirdiği psikanalitik kuram, yalnızca insan davranışlarının arka planında yatan psikolojik nedenleri değil, insan topluluklarının -başka bir ifadeyle büyük grupların- incelenmesi için ekolün sonraki takipçilerine önemli bir yol açmıştır.

Baskılama, projeksiyon, arzuları gerçekleştirme, rüya analizleri, Lapsus, Oedipus kompleksi gibi olgular lider karakterlerinin analizleri için kullanılmış, onların kişilik gelişimleri ve nevrotik düzeydeki patolojilerine bu

olgular üzerinden yoğunlaşmıştır. Bireysel davranışların kökenlerini çocukluk dönemi üzerinden okuyan Freud'un, "cinsel dürtüler" ve "saldırganlık" olgularını temel alarak yaptığı analizler, politik psikoloji alanında çok önemli bir referans oluşturmuştur.

Toplumsal davranışları analiz etmek için bireyi odağına alan psikodinamik kuram, tarihsel travmaların ulusal kimlik ve karakter üzerindeki şekillendirici etkisi, büyük grup aidiyetlerinin doğası, regresyon süreçleri vb. konularda sosyal bilimler disiplinlerine yeni bakış açıları kazandırmıştır (Arıboğan, 2020).

John Broadus Watson'ın 1910'lu yıllarda temelini attığı davranışçı yaklaşım, diğer sosyal bilim disiplinlerini olduğu gibi politik psikolojiyi de etkilemiştir. Gözlemlenebilir verilerin toplanması ve bu veriler üzerinden düzenli saptamalarla bilgiye ulaşılabileceğini savunan bu yaklaşımla birlikte politik psikolojide ilk kez mülakat, anket, yüz yüze görüşme gibi veri toplama yöntemleri kullanılmıştır.

İnsan tabiatına dayalı apriori, yani test edilmemiş ön kabullerle tümevarımcı bir yaklaşımı reddeden bu ekol, Matematik ve İstatistik bilimlerinin Sosyal Bilimler alanına girişinde oldukça etkili olmuştur. Davranışların önceden tahmini ve kontrolü savıyla ortaya çıkan bu yaklaşımın odak noktasını davranışlar oluşturmaktadır. Somut olarak ölçümlenemeyen duygu ve bilişsel süreçlerin ancak davranışlardan yola çıkarak ölçülebileceğini savunan davranışçı yaklaşım, elde edilen deneysel verilerle davranış sistematığının belirlenebileceğini ve daha bilimsel verilere ulaşılabileceği iddiasını taşımaktadır.

Davranışçı ekolün politik psikoloji açısından önemi Arıboğan (2020) tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

"Ekonomik, politik ve sosyolojik ortamda koşulların değişmesi durumunda, savaş ve barış döngülerinin sıklığını, seçmen davranışlarının bazı özelliklerini, otoriter rejimlerin insan davranışı üzerindeki etkilerini vb. matematik, istatistik gibi pozitif bilimlerin sağladığı bazı katkılarla daha net çözümleyebilme fırsatını sunmasıdır."

Komünist ve faşist ideolojinin küresel ölçekte etkisini gösterdiği 1940'lı yıllar, politik psikolojinin odak noktası olarak kişilik teorileri, kişilik tipleri, negatif ve pozitif özgürlük kavramları, bireyin ihtiyaçları, toplumsal liderlik, grup dinamikleri ve siyasal kimlik gibi fenomenler üzerinde yoğunlaşmaya başladığı yıllardır. Bu yıllarda E. Fromm, Burrhus Frederic Skinner, Clark Leonard Hull, A. Maslow ve Donald Olding Hebb gibi psikanalistler ve yaptıkları çalışmalar, disiplinin çalışma alanını belirlemektedir. Bu dönemde faşizm merkezli siyaset algısı ve dizaynın yükselişinin ardında yatan psikososyal etmenler ile bireysel ve toplumsal davranış kalıpları politik psikolojinin en ilgi çekici çalışma alanları olarak belirlemiştir (Caner, Bozaslan ve Serbest, 2020).

1940-60 arası bu dönem yazılı kayıtların analizleri, gözlem ve birebir mülakat metotları gibi sonraki dönemlere kıyasla görece daha az bilimsel metodolojik bir yaklaşım politik psikoloji alan çalışmasında kullanılmıştır. Bu dönemde "psikobiyografiler", "psikohistoriler", "ulusal karakterler" üzerine çalışmalar yapılmış, Adolf Hitler gibi otoriter rejim liderlerinin biyografileri Marksist, Neo-Freudyen ve Ego psikolojisi çerçevesinde kaleme alınmıştır (Çelenk Yılmaz, 2020). Alan analizi çalışmalarında yalnızca psikoloji veya siyasi disiplinlerden değil, Benedict ve Whiting gibi antropolog, filozof ve hatta müzikologların alana katkısı, politik psikolojinin interdisipliner doğasından haber vermektedir (Lyengar ve Mcguire, 1993).

2.3. 1960-1980 Arası Dönem

1960'ların sonlarından itibaren başlanan akademik açılımlar arasında en dikkat çekici olanlarından biri hiç şüphesiz bireysel ve toplumsal kimliğe odaklanan çalışmalardır. Arıboğan, Eric Erikson'un psikanalitik kurama yeni bir boyut kazandırarak geliştirdiği "kimlik" kavramının politik psikoloji disiplinine de oldukça etkili enstrümanlar sunduğunu ifade eder. Kimliğin fiziksel, bilişsel ve sosyal boyutlarına atıfta bulunan Erikson, kimlik kavramının yalnızca biyolojik özellikler açısından değil, psikolojik ve kültürel araçlarla da şekillendirildiği üzerinde durmaktadır (Arıboğan, 2020).

Davranış patolojisi ve politik kimlikler üzerinden politik davranış ve oy kullanma tutumları üzerine yoğunlaştığı 1960-80'ler, öznel yararlılık ve algının duygu ve davranışları etkilediği teorisinin öne sürüldüğü yıllardır. Paul Lazarsfeld, Bernard Berelson ve Seymour Martin Lipset gibi dönemin önde gelen Siyasi Bilimler, Psikoloji ve Sosyoloji uzmanları, kişilerin oy verme davranışlarının ait oldukları gruplara, toplumsallıklara ve medya ile olan ilişkilerine bakılarak tahmin edilebileceğine yönelik araştırmalar yaptılar (Çelenk Yılmaz, 2020). Rasyonel insan kavramının literatürde yerini aldığı bu dönemde rasyonel tercih konusu ampirik çalışmalar üzerinden ele alınmış ve Jason M. Lodge, Michael J. Tanenhus, Bernard Tursky ve John C. Wahlke gibi araştırmacılar tarafından Harvard Psikofizyoloji Laboratuvarlarında gerçekleştirilen sosyal deneylerle politik ve sosyal konulardaki bireysel duyarlılık davranışlarının ölçülmesi amaçlanmıştır (Caner, Bozaslan ve Serbest, 2020).

İlgili yıllar politik psikolojinin akademik kurumsal yapılanmalara konu olduğu yıllardır. A. Davies'in öncülüğünde kurulan Avustralya Melbourne Üniversitesi'ndeki Melburne Okulu bunlardan biridir. Hiç şüphesiz bu anlamdaki en önemli gelişme ABD merkezli Uluslararası Politik Psikoloji Derneği (ISPP)'nin kuruluşudur. Jeanne Knutson öncülüğünde kurulan ve tüm akademik disiplinlerden üyelerin aktif rol aldığı bu çatı kurum, günümüzde de etkinliğini sürdürmektedir (Arıboğan, 2020).

William J. McGuire'in ideoloji ve karar verme dönemi olarak adlandırdığı 1980 sonralarına rastlayan 3. dönemde ise birey, enformasyon aktaran bir mekanizma olarak görülmektedir (Özler, 2014: 10). Farklı araştırma yöntemlerinin uygulanmaya çalışıldığı bu dönemde, politik karar verme süreçlerinde bireylerin karar mekanizmalarını etkileyen algılar, laboratuvar koşullarında incelenmiş ve tüm yaş gruplarından bireylerle görüşmeler gerçekleştirilerek politik bilinç davranışçı kuramlar perspektifinden analiz edilmeye çalışılmıştır (Polat ve İkiz, 2015: 24-25).

2.4. 1980 Sonrası Dönem

Robert Jervis, Rose Mc Dermott gibi politik bilimcilerin literatüre damgalarını vurdukları 1990'lı yıllar ise özellikle Uluslararası ilişkiler açısından liderlerin savaş ve barış koşullarındaki karar verme süreçleri, davranış ve düşünme biçimleri ve çatışma yönetimi gibi konulara odaklanan bu yazarların "nöropolitik" kavramını literatüre kazandırdıkları yıllardır (Caner, Bozaslan ve Serbest, 2020). Bilişsel süreçler ve evrimsel psikolojinin biyopolitik ve nöropolitik gibi yeni yaklaşımlar üzerinden ele alınması, alana yapay zekâ ve veri analitiği gibi yüksek teknolojilerin de katkısıyla daha bütünsel bir yaklaşım ve açıklama imkânı vermiştir.

Özellikle son yıllarda, istatistik ve matematiğin yanı sıra, psikolojik durumun fizyolojik yansımalarını izleme imkanı veren FMRI, EEG ya da yüz tanıma ve göz tarama gibi teknolojilerle birlikte, disiplin yeni bakış açılara yönelmiştir. (Arıboğan, 2020; Friston, 2009). Nitekim bu yeni aygıtlar, insanların zihinlerini önceden okuyabildiği ve yönlendirebildiği iddiasıyla, dünyanın birçok ülkesinde seçim kampanyalarında talep görmeye başlamıştır (Arıboğan, 2020; Randall, 2015).

Hemen hemen bütün entelektüel disiplinlerin değişen derecelerde etkilendikleri Kompleksite bilimi, Sosyoloji, Psikoloji ve Politika bilimini de derinden etkilemiştir. Dolayısıyla yeni bir bilim olarak Politik Psikoloji'ye de yön vermektedir.

Sosyal kontekste psikodinamik analizler ağ dinamiklerinin değerlendirilmesiyle farklı bir perspektif sunmaktadır. Nöropsikolojik disiplin içerisinde connectivism eğilimi nasıl bir devrimsel etki doğurduysa aynı şekilde Sosyal Bilimlerde de kompleksite, sosyal kontekste devrimlere yol açmaktadır. Networkler yapısının yorumuyla psikolojik davranışlar politik süreçlerde ilginç desenler doğurmaktadır; sosyal medya bunun en güncel örneklerini içermektedir (Erişen ve Erişen, 2012).

Oxford Üniversitesi'nden John Lord Alderdice yaptığı çalışmalarla politik psikolojinin güncel perspektifini yansıtan isimlerden biridir. Köktendincilik, radikalleşme ve terörizm bağlamında ele aldığı küresel çatışmayı, bir sosyal biliş düzeyinde ele alarak kompleks sistemler modellemesini siyaset psikolojisinde uygulaması oldukça dikkat çekicidir. Bu çalışmaya göre grup dinamikleri ve kolektif deneyimler incelendiğinde terörizmin, bireysel değil bir grup fenomeni olduğu anlaşılmaktadır. Bu da bizi 21. yüzyıl küresel ihtilaflarında tehditlerin psikodinamik analizlerinde sosyal biliş bakış açısıyla bireylerin ötesinde, onları birbirine bağlayan ağ yapısına odaklanmamızı salıklar (Alderdice, 2017).

Bir diğer güncel çalışma da siyasî inanç sistemlerinin yine kompleks sistemler modellemesi olarak ifade edilmesidir. Sosyal bilişin ideolojilerin anlaşılmasında ne kadar etkin olduğu, ağ dinamiklerinin sosyal ölçekte psikolojik davranışların temelinde olduğu savından yola çıkılarak tartışılmaktadır (Homer-Dixon ve diğerleri, 2013). Bundan sonraki süreçte küresel düzeydeki ihtilafların giderilmesi, demokrasi eğilimlerinin yapılandırılması ve uluslararası barış inşası süreçlerinde politik psikolojide kompleks networkler yorumunun etkin şekilde entelektüel gündemi işgal edeceği söylenebilir (Huckfeldt ve diğerleri, 2013).

Politik psikoloji disiplinin kurumsal bir kimlik kazanarak akademik dünyanın da ilgisini çekmek konusunda uluslararası faaliyetler yürüten kurum Uluslararası Politik Psikoloji Derneği (ISPP)'dir. Ocak 1978'de Jeanne N. Knutson tarafından kurulan derneğin üyeleri arasında psikologlar, siyaset bilimcileri ve psikiyatristler başta olmak üzere tarihçiler, sosyologlar, ekonomistler, antropologlar, gazeteciler, hükümet yetkilileri gibi farklı akademik disiplinlerden isimler yer almaktadır. Dernek, 1.000'den fazla üyesiyle uluslararası ölçekte bilimsel faaliyetlerini yürütmektedir. Derneğin *Political Psychology* dergisi ve *Advances in Political Psychology* yaylığı, politik psikoloji alanındaki çalışmalarla ilgili oldukça zengin bir içeriğe sahiptir. 78'den bu yana uluslararası toplantılara ev sahipliği yapan ve disiplinle ilgili çalışmalarda bulunan araştırmacılara destek olan ISPP'nin düzenlediği akademik toplantılar 1978-87 yılları arasında disiplinin teşekkül seyrine paralel olarak çeşitli organizasyonlar gerçekleşmiştir. Düzenlenen akademik toplantı yıllarını, düzenlendiği ülke/şehirleri ve içeriklerini kısaca şu şekilde belirtmek mümkündür:

- Değerler, İdeolojiler ve İnançlar: Politik Biliş ve Karar Alma, 1988 *Secaucus, ABD*.
- Uzun Süreli Çatışmanın Kaynakları, Yönetimi ve Çözümü, 1989 *Tel Aviv, İsrail*.
- Politik Psikoloji: Sanatın Durumu, 1990 *Washington, DC, ABD*.
- Geçiş Halindeki Bir Dünya: Toplumlar ve Bireyler Değişimle Başa Çıkmayı Öğreniyor, 1991 *Helsinki, Finlandiya*.
- Politik Psikolojiyi Kamu Politikasına Kazandırmak, 1992 *San Francisco, ABD*.
- *Program Mevcut Değil. 1993 *Cambiridge, MA, ABD*.
- *Program Mevcut Değil. 1994 *Santiago de Compostela, İspanya*.
- Çok Kültürlü Toplumlarda Ulus İnşası ve Demokrasi, 1995 *Washington, DC, ABD*.
- Siyaset Hakkında Konuşmak: Politik İletişimin Psikolojisi, 1996 *Vancouver, Kanada*.
- Soğuk Savaş Sonrası Dünyada Politik Psikoloji, 1997 *Montreal, Kanada*.
- Yüzyılın Sonunda Kimlikler ve İlgi: Politik Psikolojinin Katkısı, 1998 *Montreal, Kanada*.
- Küresel Yüzyıl/Yerel Yüzyıl: Çatışma, İletişim, Nezaket, 1999 *Amsterdam, Hollanda*.
- Yeni Milenyuma Geçerken: Umut ve Korkular, 2000 *Seattle, ABD*.

- Şiddet Kültürleri, Barış Kültürleri, 2001 *Cuernavaca, Meksika*.
- Siyasetin Dili, Vatandaşlığın Dili, Kültür Dili, 2002 *Berlin, Almanya*.
- Bölünmüş Dünyalarda Siyasi Liderlik ve Tehlikeli Bir Dünya, 2003 *Boston, ABD*.
- Hegemonya ve Direnişin Politik Psikolojisi, 2004 *Lund, İsveç*.
- Politik Psikoloji: Gerçek Dünyayla Yüzleşmek, 2005 *Toronto, Kanada*.
- Kurtuluşun Politik Psikolojisi, Baskının Politik Psikolojisi, 2006 *Barselona, İspanya*.
- Politik Psikoloji: Dünü, Bugünü ve Ötesi, 2007 *Portland, ABD*.
- Köprüler Kurmak: Politik Psikoloji ve Diğer Disiplinler, Politik Psikoloji ve Dünya, 2008 *Paris, Fransa*.
- Dünyamızı Yeniden Yaratmak: Küresel Zorluklar Çağında Politik Psikoloji, 2010 *San Francisco, ABD*.
- İşbirliği ve İnsan Toplulukları: Multidisipliner Bir Politik Psikolojiye Doğru, 2011 *İstanbul, Türkiye*.
- Kimlik Politikaları ve Politikleştirilmiş Kimlikler: Çatışma Zamanlarında Politik Psikoloji, 2012 *Chicago, ABD*.
- Küresel Çatışma, Protesto ve Uzlaşmanın Politik Psikolojisi, 2013 *Herzliya, İsrail*.
- İdeolojiler ve İdeolojik Çatışma: İnanç Sistemlerinin Politik Psikolojisi, 2014 *Roma, İtalya*.
- Çatışma Psikolojisi ve Etkileşim Politikası, 2015 *San Diego, USA*.
- İyi Toplum: Akıl, İletişim ve Refah Beklentileri, 2016 *Varşova, Polonya*.
- ISPP 40 Yaşında: Zorbalık, Gruplar arası İlişkiler ve Liderliğin Ana Temalarını Yeniden İncelemek, 2017 *Edinburgh, İskoçya*.
- Sınır ve Sınır Ötesi: Politik Psikolojik Bakış Açıları, 2018 *San Antonio, USA*.
- İlliberal Zamanlarda Vatandaşları Güçlendirmek: Baskı ve Direnişin Politik Psikolojisi, 2019 *Lizbon, Portekiz*.
- Kutuplaşma, Yanlış Bilgilendirme ve Grup Çatışması: Sorunlara Çözüm Bulmak İçin Politik Psikolojiden Yararlanma, 2020 *Sanal Organizasyon*.

Aşağıda, Tablo 1 ve 2’de ISPP’nin 40. yılına özel olarak hazırlanan bir araştırmada (ISPP, 2018), 40 yıllık dönem içerisinde yapılan akademik çalışmaların eğilimleri, öne çıkan anahtar kavramları ve çalışılan konuların bu süre zarfında hangi başlıklara evrilerek çalışıldığı gösterilmiştir. Düzenlenen akademik toplantılardaki sunumlardan oluşan veri havuzundan belli yıllar seçilerek oluşturulan örneklemeler üzerinden yapılandırılan çalışma, disiplinin dünyadaki eğilimlerini göstermek bakımından önemli ipuçları niteliğindedir. ISPP tarafından 1978 ile 2017 yılına kadar gerçekleştirilen yıllık toplantılarda yapılan sunumlar dikkate alındığında politik psikolojinin öne çıkan konuları şu şekilde gösterilmiştir:

Tablo 1. Konuların karşılaştırılması (1978-2017)

1978	2017
<i>Çatışma ve Terörizm (Arap-İsrail Çatışması, Travma ve Psikolojik Yıkım)</i>	<i>Çatışma, Şiddet ve Terörizm</i> <i>Gruplar Arası İlişkiler</i>
<i>Liderlik ve Siyasi kişilikler (ABD başkanlarının selefiyle olan ilişkisinin bir göstergesi olarak doğum sırası, Kaliforniya parti liderleri 1964-1976, karar vermede irrasyonellik)</i>	<i>Liderlik ve Politik Kişilikler</i>
<i>Politik Davranış, Sosyalleşme ve Aksiyon (Çağdaş gençlik hareketleri, politik entegrasyon ve yabancılaşma, devrimler ve politik davranışın değeri)</i>	<i>Politik Davranış, Katılım ve Sivil Katılım</i>
<i>Televizyon ve Politik Öğrenme (Televizyonun sivil tutumlar ve algılar üzerindeki etkisi)</i>	<i>Kamuoyu ve Politik İletişim</i> <i>Politik Kültür, Kimlik ve Dil</i> <i>Sosyal Eşitsizlik, Sosyal Değişim ve Sivil Gelişim</i>
<i>Veri yayımı ve Kullanımı, Çevresel İnançlar ve Kamu Politikası Algısı</i>	<i>Uluslararası İlişkiler, Küreselleşme ve Makropolitik Konular</i>
<i>Biyoloji ve İnsan Etolojisi</i>	<i>Biyoloji, Genetik ve Nörobilim</i>
<i>Cinsiyet (Kadın bilinci ve siyasi süreç: Teori ve metodolojide yeni yaklaşımlar)</i>	<i>İrk, Cinsiyet, Etnisite ve Din</i>
<i>Multidisipliner Perspektifler (Diyalektik, kişiler arası psikoloji, vaka yaklaşımı, psikoterapi, sosyoloji, antropoloji, edebiyat, disiplinler arası çalışma)</i>	<i>Yeni Teorik ve Yöntemsel Gelişmeler</i>
<i>Organizasyonlar (İşletme, yöneticiler ve iş)</i>	
<i>Kişilik (Ailede rol karmaşası, orta sınıf otoriterliği, Erikson'ın ego teorisi, politik aktivitelerde bireysel davranışın belirleyicileri)</i>	
<i>Psikolojik Süreçler (Uluslararası çatışmada ayna görüntüsü olgusu, yapısal davranışların politik davranış üzerindeki etkisi, nükleer enerji konularının psikolojik engelleri)</i>	
<i>ISPP'nin Durumu (Etik)</i>	<i>ISPP'nin Durumu (Başarılar, Zorluklar ve Geleceğe Dönük Yönlendirmeler)</i>

Tablo 2. Sunumların yıllara göre en popüler konuları

Yıl	Yılın Teması	Toplam Sunum Sayısı	Anahtar Kelime	Sunum sayısı
1978	Tema Yok	96 sunum	Kişilik	9 sunum
1979	Tema Yok	163 sunum	Biyopolitik	16 sunum
1987	Tema Yok	263 sunum	Cinsiyet	19 sunum
1988	Değerler, İdeolojiler ve İnançlar: Politik Biliş ve Karar Verme	228 sunum	İnanç ve Algılar	18 sunum
1998	Yüzyılın sonunda Kimlikler ve İlgi: Politik Psikolojinin Katkısı	237 sunum	Kamuoyu	31 sunum
1999	Küresel Yüzyıl/Yerel Yüzyıl: Çatışma, İletişim ve Nezaket	266 sunum	Politik Metaforlar	30 sunum
2007	Politik Psikoloji: Şimdi ve Sonrası	319 sunum	Duygu	19 sunum
2016	İyi Toplum: Akıl, İletişim ve Refah Beklentileri	482 sunum	Gruplar arası iletişim	15 sunum
2017	40. yılında ISPP: Zorbalık, Gruplar Arası İlişkiler ve Liderliğin Ana Temalarını Yeniden İncelemek	510 sunum	ABD Başkanlık Seçimleri ve Mülteciler	19 sunum

3. Sonuç

Houghton (2015) ve Ginneken (1988) gibi araştırmacıların dikkat çektiği üzere, her ne kadar politik psikoloji disiplinine dair ilk çalışmaların – özellikle de ISPP'nin ana temsil kuruluşu olarak ortaya çıkışı göz önünde bulundurulduğunda- ağırlıklı olarak Amerikalı akademisyenler tarafından yapılması, disiplinin çıkış noktasını 1970'lere dayandırsa da, makalede de gösterilmeye çalışıldığı gibi bu tarihin 1860'lara kadar geriye çekilebilmesi mümkün gözükmemektedir. Başta Bastian (1860) ve Boumty (1901) gibi düşünürlerin politik psikoloji kavramı üzerine yayımladıkları eserler ve onlardan öykünen Gustave Le Bon (1910) gibi antropologların çalışmaları hem politik psikoloji kavramının kullanılışı hem de ilgili disiplinin entelektüel dünyaya kazandırılması açısından bir çıkış noktası olarak değerlendirilebilir.

Jaap Van Ginneken'in (1988) belirttiği gibi sosyal teori ve çalışmalar, hiçbir zaman öyle bir anda belirmezler ve her zaman bir şekilde göründüklerinden daha geniş bir art- bağlama yaslanarak gerçekleşebilirler. Her ne kadar İngilizce'nin akademik dildeki hâkimiyeti politik psikoloji çalışmalarının merkezini Amerika'daki çalışmalara kaydırarsa da, disipline dair ilk katkıların Avrupalı araştırmacılarca gerçekleştiği göz ardı edilmemelidir. Politik psikolojinin tarihsel seyrine ilişkin yeni bulgulara yer veren bu makale, politik psikolojinin tarihsel gelişim

evrelerine dair Mcguire (1993) gibi araştırmacıların sınıflamalarının yeniden ele alınabileceğine dair bulgular sunmaktadır.

Kaynakça

- Alderdice, J. L. (2017). Fundamentalism, radicalization and terrorism. Part 1: Terrorism as dissolution in a complex system. *Psychoanalytic Psychotherapy*, 31, 285–300.
- Arıboğan, D. Ü. (2020). Politik karar, tutum ve davranışlarımızı bireyselden toplumsala uzanan bir yelpazede anlama ve açıklama kılavuzu olarak politik psikoloji. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(Mayıs), 37-62.
- Bastian, A. (1860). *Der Mensch in der Geschichte: Bd. 3, Politische psychologie* [Man in the history: Vol. 3, Political psychology]. Leipzig: Otto Wigand. [Eriřim:07.08.2020, https://archive.org/details/bub_gb_kP0QYDIQO48C/page/n3/mode/2up]
- Boutmy, E. (1901). *Psychologie politique du Peuple anglais*. Paris: A. Colin. [Eriřim: 07.08.2020, <https://archive.org/details/essaidunepsycho00boutgoog>]
- Boutmy, E. (1902). *Eléments d'une psychologie politique du peuple américain*. Paris: A. Colin. [Eriřim:07.08.2020, <https://archive.org/details/elmentsdunepsy00boutuoft/page/n5/mode/2up>]
- Boutmy, E. (1904). *The English people: A study of their political psychology*. (E. English, Trans.). London: T. F. Unwin. [Eriřim: 07.08.2020, <https://archive.org/details/englishpeoplestu00boutiala/page/n5/mode/2up?ref=ol&view=theater>]
- Caner, C., Bozaslan, B. & Serbest, M. (2020). Rusya Lideri Vladimir Putin'i politik psikoloji penceresinden okumak", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 65, 245-264.
- Çelenk Yılmaz, R. (2020). *Politik psikoloji*. [Eriřim: 11.08.2020, <https://ruveydacelenk.com/ilgi-alanlarim/politik-psikoloji/>]
- Çevik, A. (2008). *Politik psikoloji (2. Baskı)*, Ankara: Dost Kitabevi.
- Ebbinghaus, H. (1908). *Psychology: An elementary textbook*. Boston: Heath. [Eriřim: 25.06.2021, <https://archive.org/details/cu31924029211286/page/n15/mode/2up>]
- Erişen, E. & Erişen, C. (2012). The effect of social networks on the quality of political thinking. *Political Psychology*, 33(6), 839-865.
- Friston, K. J. (2009). Modalities, modes, and models in functional neuroimaging. *Science*, 326, 399-403.
- Homer-Dixon, T., Maynard, J. L., Mildenerger, M., Milkoreit, M., Mock, S. J., Quilley, S., Schröder, T. & Thagard, P., A Complex systems approach to the study of ideology: Cognitive-affective structures and the dynamics of belief system. *Journal of Social and Political Psychology*, 1(1).
- Houghton, D. P. (2015), *Siyaset Psikolojisi*, (Çev. H. İnanç ve D. Şekeroğlu). İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Huckfeldt, R., Mondak, J.J., Hayes, M., Pietryka, M. T., & Reilly, J. (2013). Networks, interdependence, and social influence in politics. In: *The Oxford Handbook of Political Psychology*.
- Huddy, L., Sears, D. O., & Levy, J. S. (Eds.). (2013). *The Oxford handbook of political psychology*. Oxford University Press.
- ISPP. (2018). *ISPP's 40-year history diversity report*. [Eriřim: 11.09.2020, https://www.ispp.org/uploads/attachments/UPDATE_D_Final_ISPP_Diversity_Report_2018_Recd_July2019.pdf]
- İnan, E. (2009). *Politik psikoloji ve siyasal iletişim*. [Eriřim: 11.08.2020, <http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/politikpsikoloji.pdf>]
- Kaplowitz, N. (1984). Psychopolitical dimensions of international relations: The reciprocal effects of conflict strategies. *International Studies Quarterly*, 28, 373-406.
- Kuklinski, J. H. (2002). *Thinking about political psychology*. New York: Cambridge University Press.
- Le Bon, G. (1910). *La psychologie politique et la défense sociale*. Paris: E. Flammarion. [Eriřim: 07.08.2020, <https://archive.org/details/lapsychologiepo00lebouoft/page/n7/mode/2up>]
- Lyengar, S., & Mcguire, W. J. (1993). *Explorations in political psychology*. Durham: Duke University Press.
- Osmanoğlu, Ö. (2020). Platon'un toplum ve devlet teorilerinin psiko-politik karakteri, D. Ü. Arıboğan. (Ed.), *Travmaların gölgesinde: Politik psikoloji içinde* (265-298). İstanbul: İnkilap Kitapevi.
- Parell, E. (1934). *Zeitschrift für Politische Psychologie und Sexualökonomie*. Kopenhagen: Verlag für Sexualpolitik. [Eriřim: 09.08.2020, <https://andreas-peglau-psychoanalyse.de/gespraech-mit-einem-frisoergehilfen-ueber-den-mehrwert-1935-von-wilhelm-reich-alias-ernst-parell/>]
- Polat, F. & İkiz, Ö. (2015). *Çatışma ve uzlaşma bağlamında siyasetin psikolojisi*. Çanakkale: Paradigma Akademi.

Randall, K. (2015). *Neuro politics where campaignns try to read your mind*. [Eriřim: 16.07.2020, <https://www.nytimes.com/2015/11/04/world/americas/neuro-politics-where-campaigns-try-to-read-your-mind.html>]

Van Ginneken J. (1988). Outline of a cultural history of political psychology. In: *The Psychology of Politics*. Springer, New York, NY.